

Könyvszemle

Láng István: Agrártermelés és globális környezetvédelem

Az akadémikus szerző az Országos Környezetvédelmi Tanács elnöke, a hazai környezetvédelem meghatározó egyénisége. Már 1980-ban megjelent könyvével, *A környezetvédelem nemzetközi körképe* (Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 212 p.) bizonyította, hogy az emberiség egyik legégetőbb problémája az emberi környezet védelme.

Jelen könyvben az agrártermelés és az agrártermelés globális környezetvédelmi problémáinak nagyívű áttekintését adja. A szerteágazó téma (természettudományi, gazdasági és politikai) minden vonatkozását a mai ismereteink szerint tárgyalja öt nagy fejezetben. Az *Idézett szakirodalom jegyzéke* 112 külföldi és hazai munkát sorol fel.

Az 1. fejezet áttekintést nyújt a globális környezetvédelmi gondolkodás kialakulásáról. Láng véleménye szerint környezetünk degradációjának drámai problémájára először Rachel Carson (1907-1964) 1962-ben megjelent *Néma tavasz* (Silent Spring) című könyve hívta fel a figyelmet olyan erővel, hogy a környezetünkkel kapcsolatban a társadalmi tudat is megváltozott. Hatására, főleg amerikai és angol szakemberek kezdeményezése alapján Nemzetközi Biológiai Program (IBP) indult el, ennek előkészítő szakasza 1964-től 1967-ig tartott. A tényleges kutatómunka 1967 és 1972 között zajlott le, majd 1973 és 1974 között az eredmények értékelésére került sor. A program még nem a környezetvédelemre fordította a figyelmet, mert akkor még nem volt használatos ez a kifejezés, hanem a produkcióbiológia terén

szorgalmazta az együttműködést az egyes országok között. A Nemzetközi Biológiai Program feladatai között található többek között *A mezőgazdaság gyakorlati problémái* című kutatási keretben a számunkra oly fontos biológiai növényvédelem is.

Az 1960-as évek végén már az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) is napirenden tartotta a környezetvédelmi problémákat. Határozatot hoztak, hogy az ENSZ rendezzen világkonferenciát az emberi környezet problémáiról, és vitassa meg az ezzel kapcsolatos feladatokat. Az értekezlet megszerzését Svédország vállalta, így került sor Stockholmban 1972. június 5. és 16. között az értekezlet lebonyolítására. Magyarország ezen a konferencián politikai okokból nem képviseltette magát.

Az UNESCO már a hatvanas évek második felében kezdeményezte az *Ember és bioszféra* (Man and Biosphere – MAB) közötti kölcsönhatások vizsgálatát. E program már nem a produkcióbiológiára helyezte a hangsúlyt, hanem *a társadalom és a természet közötti hatások* vizsgálatára. A MAB-programok között jelentős szerepet kapott a peszticid- és műtrágyahasználat hatása a szárazföldi és vízi ökoszisztémákra. Húsz éven át folytak a vizsgálatok, majd a kilencvenes évek elejére az UNESCO a MAB-programot leszűkítette a természetvédelmi területek kutatására, mert az eltelt húsz év alatt más szervezetek is végeztek hasonló vizsgálatokat a környezettel kapcsolatban.

Jelentős eredménynek számított a Római Klub első jelentése, Donella L. Meadows (1972): *A növekedés határai* (The Limits of Growth) című könyve, amelyben kinyilvánították, hogy a világ termőföldkészlete véges,

és nem lesz képes kielégíteni az egyre szaporodó emberiség élelmiszerigényeit. Ez a 21. század közepére válságot idéz elő, ugyanis katasztrófálissá válik a környezet elszennyeződése, kimerülnek a természeti erőforrások, ezáltal csökken a termelés. Javasolták a „globális egyensúly” koncepcióját, ami azt jelenti, hogy csökkenteni kell a népesség szaporodását, korlátozni kell az ipari termelést és a természeti erőforrások kihasználását. A Római Klub tagjai között ott voltak magyar részről Bognár József, Szentágothai János és Kopolyi László akadémikusok.

A fejlődő országok elvetették a Római Klub említett jelentését, ami a „zéró növekedésre” épült, és ami számukra egyenlő lenne a szegénység és az elmaradottság végeleges konzerválásával.

A nyolcvanas évek első felében az ENSZ felismerte, hogy a környezetvédelem egyre inkább globális problémává válik, ezért a Közgyűlés létrehozta a Környezet és Fejlődés Világbizottsága (World Commission on Environment and Development) szervezetet, aminek vezetésére Gro Harlem Brundtland asszonyt, a Norvég Királyság miniszterelnökét kérték fel. A Bizottság huszonegy tagból állt, Magyarországot Láng István akadémikus képviselte. A Bizottság 1984-ben Genfben kezdte meg tevékenységét, és 1987 februárjában Tokióban fogadták el a *Közös jövőnk* (Our Common Future) című jelentést. A Bizottság által elemzésre került nyolc kulcskérdés között ott található az „Élelmiszer-biztonság, mezőgazdaság, erdészet: környezetvédelem és fejlődés”. Ehhez kapcsolódik a növényvédelemben szerepet játszó peszticidprobléma is.

A Brundtland-bizottság *Közös jövőnk* jelentése alkotta meg a fenntartható fejlődés fogalmát, amely így hangzik: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.”

Lester R. Brown, a washingtoni Világfigyelő Intézet (Worldwatch Institute) vezetője 1981-ben jelentette meg *A fenntartható társadalom* (Building a Sustainable Society) című könyvét. Ettől az időtől számítható a fenntartható fejlődés fogalmának meghonosodása a szakirodalomban.

A következő fontos konferenciát az ENSZ Közgyűlésének határozata alapján, ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciája (UN Conference on Environment and Development) címen 1992. június 3. és 11. között tartották meg Rio de Janeiróban. A konferencia öt dokumentumot vitatott meg és fogadott el. Ezek a következők voltak: 1. *Riói Nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről*; 2. *Feladatok a 21. századra*; 3. *Elvek az erdőkről*; 4. *Keretegyezmény az éghajlatváltozásról*; 5. *Egyezmény a biológiai sokféleségről*. Mindegyik dokumentum elsősorban a fenntarthatóságra koncentrált, de soknak növényvédelmi vonatkozása is van. A *Riói Nyilatkozat* 4. és 5. pontját Göncz Árpád, akkori köztársasági elnökünk írta alá.

A könyv a fentebb ismertetett kormányzati szervezetek kívül felsorolja a nem kormányzati környezet- és természetvédelem globális kérdéseivel foglalkozó szervezeteket és azok tevékenységét is. Ilyen szervezetek: 1. Tudományos Uniók Nemzetközi Tanácsa (International Council of Scientific Unions – ICSU), 2. Nemzetközi Természetvédelmi Unió (International Union for Conservation of Nature – IUCN), 3. Világ Természetvédelmi Alap (World Wide Fund for Nature – WWF).

Az ENSZ 2002 szeptemberében Johannesburgban a *Fenntartható Fejlődési Világtalálkozó* (World Summit on Sustainable Development) címen konferenciát hívott össze, amelyen a tíz évvel ezelőtti, riói konferencia határozatainak és ajánlásainak teljesítését értékelték. A Közgyűlés felhívta a figyelmet arra, hogy a világtalálkozóan egyensúlyt kell teremteni a fenntartható fejlődés három na-

gyobb problémája között: környezetvédelmi, gazdasági és szociális kérdések.

Az ENSZ Millenniumi Nyilatkozata, ami a 2000. szeptember 6. és 8. között megtartott csúcstalálkozón született, 32 pontban összegezte a szükséges feladatokat. Meghatározta a természet tisztelete fogalmát, majd a *Közös környezetünk megvédése* című fejezetben kitért az eddig végzett munka eredményeinek értékelésére.

Láng István könyvének 2. fejezete a környezeti elemek, úgymint: a víz- és a talaj-készletek, az élővilág és a városok globális környezeti problémáit tárgyalja.

A 3. fejezetben az egyes gazdasági szektorok, mint az energetika, az ipar, az agrár-gazdaság, a közlekedés, a turizmus globális kérdései kerültek tárgyalásra. E fejezet agrár-gazdasággal foglalkozó alfejezete érinti a növényvédelemmel foglalkozók érdekeit is.

A 4. fejezet a manapság annyira aktuális európai integráció és az euroatlanti együttműködésről értekezik, ami természetesen minket, magyarokat is minden vonatkozásban érint.

Az 5. fejezet a magyarországi környezetpolitika és környezetvédelem területével foglalkozik. Így a természetvédelem hazai történetének tárgyalásakor olvasható, hogy már az MTA 1926. évi nagygyűlése megbízta Kaán Károly erdőlélmények akadémikust, hogy állítson össze részletes tanulmányt a hazai természetvédelem problémáiról. Egy másik alfejezet kitér a környezet- és természetvédelem szervezeti intézkedéseire. Megtudhatjuk, hogy az 1976. évi II. törvény (Az emberi környezet védelméről) volt az első átfogó jellegű környezetvédelmi törvényünk. Ezután felsorolja a fontosabb törvényeket és kormányrendeleteket, amelyek a környezet védelmével kapcsolatosak. Az 57.

táblázatban (178. oldal) olvashatók a védett élőlényekre vonatkozó adatok. E fejezetben részletesen ismertetésre kerül a 2000. évi XXXV. törvény a növényvédelemről (192. oldal), aminek ismerete nélkül ma már nem végezhető növényvédelmi tevékenység Magyarországon. A törvény harminchárom fogalom értelmezését is megadja. Ebből a három legfontosabb a következő: 1. Integrált növényvédelem. 2. Növényvédőszer-hatóanyag. 3. Megengedett növényvédőszer-maradvány. A továbbiakban kitér a törvény „A növényvédelmi igazgatási szervezetre” és a „A környezet és természet védelmére”. Utóbbi, rendkívül sok fontos növényvédelmi témát érint (193. oldal).

Egy következő alfejezet az Európai Unióhoz való csatlakozást és a környezet védelmét tárgyalja. Az utolsó alfejezetben pedig a „Nem kormányzati mozgalmakról és intézményekről” ír. Kiderül, hogy háromszáz különféle helyi, regionális és országos jellegű szervezet működik Magyarországon. Az 59. táblázat (210. oldal) tartalmazza a 32 fontosabb hazai zöldszervezet nevéét.

A könyv stílusa világos és rendkívül olvasmányos. A gazdag irodalomjegyzék alapján, pedig bárki kiválaszthatja azt a munkát, amelyből tájékozódhat mind a hazai, mind a nemzetközi környezet- és természetvédelmi problémák globális állásáról.

A könyvet nagy haszonnal forgathatják e téma egyetemi előadói, hallgatói és mindazok, akiket érdekel a környezet- és természetvédelem ma már megkerülhetetlen kérdése. (Láng István: *Agrártermelés és globális környezetvédelem*. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2003. 215 p.)

Sáringer Gyula

az MTA rendes tagja, professor emeritus